

неному темпі, при збільшенні зображення, за участі експертів тощо.

Об'єктивність спостереження можна забезпечити, на думку М. Захарійчука, дотримуючись ряду вимог [1]:

- об'єктивність у процесі фіксації фактів; неупередженість;

- не піддаватися першим враженням від спостережуваного явища;

- не бути поблажливим щодо об'єкта спостереження;

- не приписувати досліджуваному своїх власних якостей і не пояснювати його поведінку з власних позицій;

- дотримуватися високої точності, глибини й повноти в процесі реєстрації факту, а пізніше - його аналізу;

- помічати в спостережуваному об'єкті суттєво важливе й бути уважним до подробиць, що мають значення для правильного розуміння явища;

- бачити ті зрушення, зміни, які відбуваються в об'єкті - важливо слідкувати за тим, що "зростає", підсилюється, а що не піддається впливам;

- фіксувати не окремо вирваний з контексту факт, а й звертати увагу на загальну ситуацію події.

Отже, на нашу думку, чітка структуризація криміналістичного спостереження за: метою, ступенем цілеспрямованості, тривалістю, умовами організації, місцем знаходження спостерігача, ступенем відкритості,

регулярністю, характером реєстрації даних, характером сприйняття, способом проведення, рівнем формалізації - розширюють теорію криміналістики щодо методу спостереження. А визначені суб'єктивні й об'єктивні чинники, які негативно впливають на процес спостереження, сприятимуть самовдосконаленню й самокорекції особистості слідчого (оперуповноваженого, криміналіста) у напрямку забезпечення точності та якості криміналістичного спостереження.

Література

1. Захарійчук М.Д. Педагогічні спостереження як компонент професійного розвитку вчителя початкових класів у системі післядипломної педагогічної освіти: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Марія Дмитрівна Захарійчук. - К., 2004. - 215 с.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651-VI із змін., внес. згідно із Законами України та Рішеннями Конституційного Суду: за станом на 15.08.2012, підстава 5076-17. - [Електронний ресурс]: <http://zakon1.rada.gov.ua>. - Назва з екрану.

Цільмак О.М.

доктор юридичних наук, доцент

ОДУВС

Надійшла до редакції: 02. 10. 2013

УДК 159.923

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЖІНОК-ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Чухраєва Г. В.

В останні роки жінки займають все більш активну позицію в суспільстві. Ця тенденція також спостерігається в органах внутрішніх справ, де кількість жінок не тільки постійно збільшується, але часто вони займають також і керівні посади, тому тема, обрана нами, є вельми актуальною. Вітчизняні дослідження в цій галузі нечисленні, хоча міжнародна практика залучення жінок на службу в поліцію має більш ніж півторастолітню історію.

Метою дослідження є виявлення психологічних особливостей особистості жінок-працівників ОВС, а саме тих, які сприяють кар'єрному росту, а також тих, що, навпаки, заважають цій перспективі. Крім цього, вивчення особливостей мотивації жінок-працівників ОВС; вивчення особливостей соціального інтелекту в жінок-працівників ОВС; визначення виражених рис в особистісному профілі жінок-працівників ОВС; виявлення провідних особистісних характеристик у жінок-працівників ОВС. Для більш ефективного використання жіночої праці в системі ОВС України необхідно вивчити їх психологічні особливості, причому доцільно брати до уваги успішність їх службової діяльності й виявити психологічні фактори, що визначають цю успішність. Професійна діяльність - це одна зі сфер самореалізації особистості, її персоналізації. У професійній діяльності особа має можливість розкрити й проявити свої здібності, особистісні та професійні якості. Ця діяльність дозволяє людині досягти визнання своєї неповторності, значимості для інших осіб і колег, для суспільства загалом і отримати підтвердження у вигляді певної компенсації. Аналіз професійної діяльності жінок показує, що в Україні сьогодні надзвичайно гострою стає проблема зайнятості, і особливо зайнятості кваліфікова-

ною професійною працею. Існує точка зору, що жінки позбавлені можливості проявити свої здібності, реалізувати професійні знання, досвід і майстерність. Це зумовлено консерватизмом поглядів на розподіл сімейних ролей, помилковим наслідуванням традицій патріархату. Таке положення, безсумнівно, перешкоджає прогресивному суспільному розвитку української держави. Високий соціальний статус жінки в будь-якій країні світу, а не тільки в Україні, мало або взагалі недоступний. А це означає, що жінка не є повноцінним і повноправним членом суспільства. Найчастіше жінці відмовляють або перешкоджають у реалізації вибору сфери професійної діяльності та професійної кар'єри, як головної життєвої стратегії. У системі ОВС компетентність - це законно прийнята здатність посадової особи здійснювати певні акти чи дії в конкретних умовах, маючи певне коло повноважень, що має право вирішувати професійно-значущі проблеми як підвідомчі. Отже, основними соціальними факторами, що впливають на вибір жінки, є вирішення питання щодо вступу на службу в ОВС, що виділяються, насамперед, соціально-економічними факторами: високим рівнем безробіття в країні, недостатнім матеріальним забезпеченням, наявністю соціальних і економічних пільг у співробітників ОВС, можливістю отримання раннього та підвищеного, у порівнянні з більшістю інших категорій жінок, пенсійним забезпеченням тощо. Разом з тим, слід зазначити, що за сучасних соціально-економічних умов жінка, яка поступила на службу в ОВС України, має певні можливості самореалізації. Для неї відкриваються можливості службової кар'єри та підвищення рівня освіти, роботи в колективі та інші.

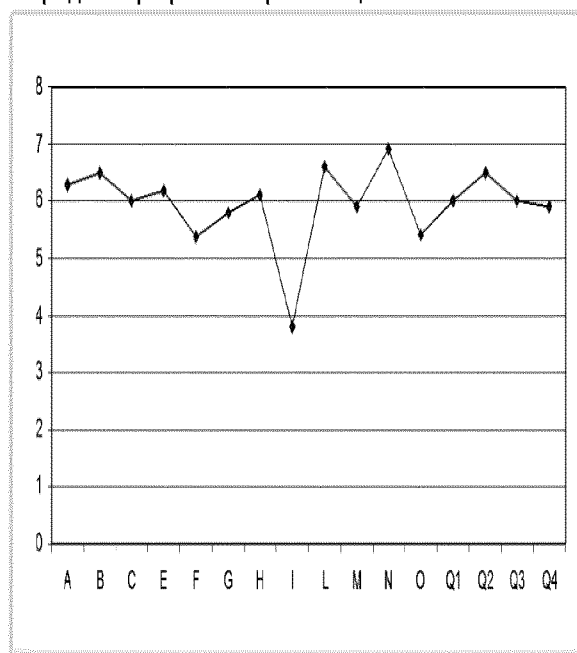
За дослідженням у половини співробітниць ОВС спостерігається домінування цінностей, що містять у собі як індивідуальну, так і колективну спрямованість: безпека, зрілість, соціальна культура, духовність. Можна зазначити, що в співробітниць ОВС виявлено незначне переважання індивідуальних ціннісних орієнтацій, пов'язаних із задоволенням особистих, приватних цілей, потреб і установок: насолода, досягнення, соціальна влада, самовизначення й стимуляція. Розглянемо результати дослідження кар'єрної орієнтації за допомогою методики "Якоря кар'єри". Так, згідно з цим у 21 % співробітниць ОВС виражена така кар'єрна орієнтація, як професійна компетентність. Ці співробітниці орієнтовані на розвиток своїх здібностей і навичок у галузях, безпосередньо пов'язаних з їх спеціальністю. Найважливішими критеріями кар'єри для них є постійне удосконалення їх досвіду й знань і визнання рівня професіоналізму. Навряд чи їх зацікавить навіть значно більш висока посада, якщо вона не пов'язана з їх професійною компетенцією. Вони талановиті й люблять, щоб до них ставились як до знавців, тоді вони відчують почуття причетності до загальної справи, що виникає зі змісту їх роботи, розвиває й удосконалює наявні навички. Це не потрібно ігнорувати, бо є досить ефективною мотивацією в службовій діяльності. За нашим дослідженням, мотив побоювання невдач характерний лише для 8 % випробовуваних. Вони бажають уникати важких завдань і не прагнуть найкращого розв'язання проблеми, є обережними й намагаються діяти стереотипно. Люди цього типу малоініціативні, уникають відповідальних завдань, вишукують причини відмови від них, ставлять перед собою невиправдано завищені цілі та погано оцінюють свої можливості. У деяких ситуаціях, навпаки, обирають найлегші завдання, що не потребують особливих трудових витрат. Такі особи схильні до переоцінки своїх успіхів у розрізі невдач, що, ймовірно, пояснюється ефектом контролю очікувань. При виконанні завдань проблемного характеру в умовах дефіциту часу результативність їх діяльності погіршується. Вони відрізняються, як правило, меншою наполегливістю в досягненні мети (утім, нерідко бувають винятки), сприймають і переживають час як "безцільно поточне", планують своє майбутнє на менш віддалені проміжки часу. У разі невдачі при виконанні доручень або завдань їх професійна привабливість, як правило, знижується. При продовженні вивчення встановлено, що мотив прагнення до успіху домінував у 53 % випробовуваних. Співробітниці ОВС бажають отримати й виконати завдання, в яких успіх залежить не від випадку або невдалого збігу обставин, а від їх власних зусиль і здібностей. Їм подобається робота, в якій вони могли б проявити власну ініціативу у вирішенні проблеми. Люди цього типу зазвичай активні, ініціативні, а якщо зустрічаються перешкоди, то шукають способи їх подолання. Продуктивність їх діяльності меншою мірою залежить від зовнішнього контролю, вони відрізняються наполегливістю в досягненні мети, мають схильність планувати своє майбутнє на довгі часові проміжки. Воліють брати на себе середні труднощі або ж ледь завищені, хоч і здійсненні зобов'язання. Вони ставлять перед собою реально досяжні цілі і якщо ризикують, то ощадливо, схильні до переоцінки своїх невдач у світлі досягнутих успіхів. При виконанні завдань проблемного характеру, а також в умовах дефіциту часу результативність діяльності, як правило, покращується. Для цієї категорії привабливість завдання зростає пропо-

рційно її складності, вони сприймають і переживають час як "цілеспрямоване і швидке". Змішаний тип, як встановлено, характерний для 39 % співробітниць ОВС. Мотив прагнення до успіху та мотив боязні невдачі є майже в рівних співвідношеннях. Це свідчить про те, що мотиваційний полюс яскраво не виражений. Тому такі жінки-працівники ОВС при зіткненні з труднощами намагаються знайти найкращий вид рішення проблеми, продумуючи всі можливі варіанти, щоб уникнути неприємних труднощів, вони проявляють ініціативу тільки при вдалому збігу обставин.

Нами проведено аналіз 16-ти факторного опитувальника Кеттела, що висвітлено на малюнку 4. З нього вбачаються фактори співробітниць ОВС щодо значення вище середнього, крім фактора I, що свідчить про переважання серед співробітниць ОВС жінок відкритих (A); комунікабельних, з високим рівнем розумового розвитку (B); яким властива емоційна зрілість, вміння керувати своїми емоціями й настроями, схильність проявляти стриманість, ніж засмучуватися через дрібниці (C); чутливих до потреб і почуттів інших людей (F у поєднанні з G); проникливих щодо вчинків і мотивів інших людей (проникливість N); незалежних у поглядах, таких, які прагнуть до самостійних рішень і дій, смілих (H); реалістичних (I); підозрілих (L); які контролюють емоції та поведінку, схильні до планомірності, прагнуть доводити розпочате до кінця (Q3).

Мал.4

Середній профіль співробітниць ОВС

У ході діагностики соціального інтелекту в співробітниць ОВС було виявлено, що більшість з них мають високі або вище середнього показники, отже, загальний рівень соціального інтелекту також високий у більшості (мал.5).

Мал.5

Вираженість у співробітниць ОВС соціального інтелекту

Співробітниці ОВС здатні отримати максимум інформації про поведінку людей, розуміти мову невербального спілкування, висловлювати швидкі й точні судження про

людей, успішно прогнозувати їх реакції в заданій обстановці, проявляти далекоглядність у відносинах з іншими, що сприяє їх успішній соціальній адаптації. Вони успішні комунікатори, їм властиві контактність, відкритість, тактовність, доброзичливість і сердечність, тенденція до психологічної близькості в спілкуванні.

Отже, у більшості співробітниць ОВС у системі цінностей провідне місце займають індивідуальні цінності, вони прагнуть до самовдосконалення, досягнення успіхів у професійній діяльності для того, щоб здобути авторитет і владу. Це підтверджується як результатами дослідження, так і кар'єрною орієнтацією, серед яких провідне місце займає орієнтація на досягнення через прийняття виклику. Подібні ціннісні орієнтири продиктовано, ймовірно, прагненням досягти високих результатів у професійній діяльності, яка вважається "не жіночою справою". Нами встановлено, що співробітниця ОВС здебільшого мотивовані на досягнення успіху в діяльності, вони активні, цілеспрямовані. Вивчення особистісного профілю дозволило визначити, що більшість співробітниць ОВС відкриті, товариські, з високим рівнем розумового розвитку, їм властиві емоційна зрілість, вміння керувати своїми емоціями й настроями, схильність проявляти стриманість, ніж засмучуватися через дрібниці, чутливість до потреб і почуттів інших людей, проникливість щодо вчинків і мотивів інших людей, незалежність поглядів, прагнення до самостійних рішень і дій, сміливість, реалістичність, контроль емоцій і поведінки, планованість, прагнення доводити розпочате до кінця. Вивчення соціального інтелекту дозволило виявити в співробітниць ОВС високі показники, що характеризує їх як добрих співрозмовників, які вміють отримати максимум інформації про поведінку людей, розуміти мову невербального спілкування, висловлювати швидко й точно судження про людей, успішно прогнозувати їх реакції в заданій обстановці, проявляти далекоглядність у відносинах з іншими. Встановлено, що чим вище мотивація досягнень у співробітниць ОВС, тим більше вони орієнтовані на виклик, соціальну владу, і тим вище у них емоційна стабільність, домінантність, сміливість і соціальний інтелект. Для співробітниць ОВС характерна вираженість взаємопов'язаних психологічних

особливостей, які дозволяють зазначити про наявність у них маскулінних рис особистості, що дозволяють зайняти професійну позицію, тоді як фактори, які сприймаються як перешкоджаючі досягненню успіху, не є вираженими. Втім, підняті питання не є остаточними й підлягають окремому дослідженню або науковому вивченню.

Література

1. Ашвин С.А. Гендерная солидарность против экономических трудностей? Влияние советского наследия / С.А. Ашвин // Социологические исследования. - 2006. - № 4. - С. 57-68.
2. Берн Ш. Гендерная психология / Ш. Берн // - СПб.: Прайм - Евразон, 2006. - 316 с.
3. Вейнингер О. Пол и характер / Вейнингер О. // - М.: Латард, 2007. - 358 с.
4. Гидденс Э. Социология / Э. Гидденс. // М.: Эдиториал УРСС, 2007. - 632 с.
5. Горчакова В.Г. Психология женщины-профессионала: автореф. дис. ... д-ра наук. - СПб., 2000. - 27 с.
6. Ермолаев О.Ю. Математическая статистика для психологов / О.Ю. Ермолаев // - М.: Московский психолого-социальный институт: Флинта, 2006. - 336 с.
7. Ильин Е.П. Дифференциальная психология профессиональной деятельности / Е.П. Ильин // СПб: Питер, 2008. - 432 с.
8. Ильин Е.П. Дифференциальная психофизиология мужчины и женщины / Е.П. Ильин - СПб.: Питер, 2007. - 599 с.
9. Обозов Н.Н. Женщина + мужчина = ?! [Текст] / Н.Н. Обозов; Академия психологии, предпринимательства и менеджмента. - СПб.: ЛНПП "Облик", 2007. - 112 с.
10. Щелкунова М.В. Организационно-правовые основы службы женщин в полиции зарубежных стран: Дис. ... канд. юрид. наук / М.В. Щелкунова - М., 1999. - 285 с.
11. Щелкунова М.В. Правовой статус женщин-сотрудников полиции Германии / М.В. Щелкунова // Конституционное и муниципальное право / М.: Юрист, 2002. - № 4. - С. 43-44.

Чухраєва Г. В.

здобувач Харківського національного
університету внутрішніх справ
Надійшла до редакції: 22.11.2014

УДК 811.161.2

ПРАВОВІ ЗАСАДИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ДЕРЖАВНОЇ МОВИ

Шаповаленко Н. М.

Сьогодні українська мова має державний статус, який законодавчо забезпечує її функціонування в усіх без винятку сферах суспільного життя. Цей статус закріплений в Основному Законі держави - Конституції.

Конституція України гарантує розвиток української мови. У статті 10 записано:

"Державною мовою в Україні є українська мова.

Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України.

В Україні гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України.

Держава сприяє вивченню мов міжнародного спілкування.

Застосування мов в Україні гарантується Конституцією України та визначається законом".

Питання мовної політики в Україні, крім ст. 10 Конституції, визначаються також іншими конституційними

нормами.

Стаття 24 закріплює недопустимість привілеїв чи обмежень за мовними ознаками.

Стаття 92 гласить, що порядок застосування мов визначається виключно законами України.

У чинному законодавстві України також існує обов'язкова вимога володіння державною мовою в обсязі, достатньому для спілкування, особами, які вступають до громадянства України.

Стаття 5 Закону "Про мови" надає громадянам право "звертатися до державних, партійних, громадських органів, підприємств, установ і організацій українською чи іншою мовою їх роботи - російською мовою або мовою, прийнятною для сторін".

Застосування мов в Україні гарантується Конституцією України та визначається законом. Нині цю функцію виконує Закон "Про мови в Українській РСР" від 28 жовтня 1989 року. Закон складається з 6 розділів і визначає державний статус української мови. Мовами

**ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ
ПРАВНИЧИЙ ЧАСОПИС**